

Opinie kajakarzy o organizacji turystyki na szlaku wodnym Czarnej Hańczy w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego

Hanna Prószyńska-Bordas

Abstrakt. Celem pracy jest zbadanie opinii o organizacji turystyki w Wigierskim Parku Narodowym w podziale na wyróżnione kohorty turystów. Badanie przeprowadzono w sezonie letnim w latach 2008-2012 wśród uczestników turystyki kajakowej, spływających Czarną Hańczą w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego (WPN). Przeprowadzono analizę zaspokojenia oczekiwań odnośnie organizacji turystyki w Parku Narodowym w zależności od cech demograficzno-społecznych kajakarzy, ich pochodzenia geograficznego oraz od sposobu uczestnictwa w spływie i zachowań proekologicznych.

Słowa kluczowe: park narodowy, szlak kajakowy, zagospodarowanie turystyczne

Abstract. *Opinions of canoeists on the organization of tourism in the Wigry National Park along the Czarna Hańcza waterway.* The aim of the study is to review opinions about organization of tourism in the Wigry National Park as seen by selected segments of visitors. The study was conducted in the summer seasons in 2008-2012 among the canoeists rowing downstream the Czarna Hańcza river as it flows through the territory of the Wigry National Park. The distribution of the opinion on the organization of tourism in the national park was analyzed, in regard to demographic and social characteristics of respondents and their tourist behaviours, including participation in ecological education and being sensible to the protection of the nature.

Key words: national park, canoe trail, tourism facilities

Wstęp

Strategie rozwoju funkcji turystycznej terenów cennych przyrodniczo hołdują pewnym wizjom, często bez wystarczającej analizy wielkości i struktury ruchu turystycznego i poznania kierunków zmian demograficzno-społecznych i preferencji turystyczno-rekreacyjnych (Cieszewska 2009). Obserwuje się wzrost zainteresowania uprawianiem kajakarstwa na obszarach chronionych, ze względu na stosunkowo czyste wody i unikatowe walory przyrodnicze. Penetrując wrażliwe na degradację akweny i cieki wodne oraz siedliska cennej flory i fauny, turyści powinni posiadać wysoką świadomość ekologiczną i kulturę turystyczną, by ich obecność w terenie nie odbijała się negatywnie na środowisku. Wymiernym śladem obecności różnych grup rekreantów nad wodą jest chociażby zaśmiecenie (Skłodowski, Lipka 2011). Również infrastruktura turystyczna powinna sprzyjać ochronie przyrody i krajobrazu, by zminimalizować ewentualne dysfunkcje turystyki. Z wodniackich walorów turystycznych na obszarach przyrodniczo cennych korzystają grupy turystów o różnych cechach i upodobaniach (Perkow-

ska, Januszewicz 2009). Warto przyjrzeć się cechom, preferencjom i opiniom kajakarzy podejmujących aktywność turystyczną na terenie przyrodniczo cennym na przykładzie szlaku Czarnej Hańczy w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego.

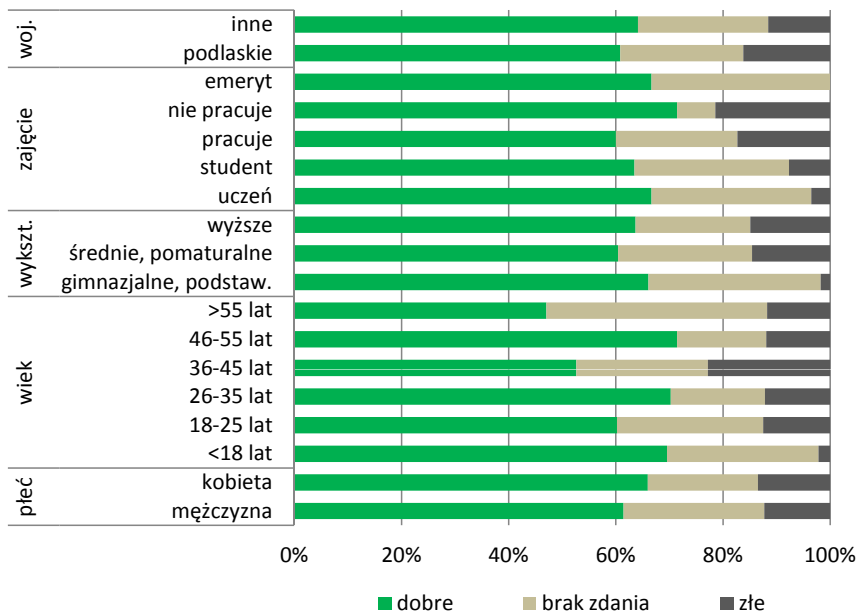
Turystyka kajakowa na Czarnej Hańczy jest zjawiskiem o dużej tradycji (Borejszo, Pawłowska 2006, Klimko, Klimko 2010). Szlaki wodne oraz stacje wodne w okresie PRL były urządzone pod kątem grup zorganizowanych. Kajakowa turystyka indywidualna uprawiana na skalę masową jest natomiast zjawiskiem dosyć nowym, rozwijającym się w oparciu o wypożyczalnie kajaków wyposażone w furgonetki z przyczepami, dzięki czemu można przewieźć w wybrane miejsce zarówno uczestników spływu, jak i sprzęt wodny. Telefonii komórkowa umożliwia łatwy kontakt klienta z usługodawcą. Stacje i ośrodki wodne podległy przekształceniom formalnym i modernizacji. Wzdłuż Czarnej Hańczy w obrębie WPN i w strefie ochronnej (otulinie) znajduje się szereg pól namiotowych na gruntach prywatnych właścicieli. Wigierski Park Narodowy wg GUS odwiedza około 110 tys. turystów rocznie, w tym ze szlaku kajakowego korzysta ok. 9 tys. osób (2012), co daje ok. 100-150 kajakarzy dziennie w sezonie letnim (szczyt sezonu kajakowego trwa od ok. 24.06. do 20.08.). Technicznemu udostępnianiu obszaru towarzyszy upowszechnianie walorów poprzez szeroko zakrojoną działalność informacyjno-edukacyjną. Na potrzeby wodniaków od 2013 r. działa na jeziorze Wigry pływająca platforma informacyjna, gdzie można uzyskać informacje o walorach Parku, zakupić karty wstępu, mapy i wydawnictwa. Według kontroli służb Parku odsetek turystów posiadających karty wstępu w latach 2008-2012 wynosił ok. 60%.

Cel i metoda

Celem pracy jest zbadanie opinii o organizacji turystyki w Wigierskim Parku Narodowym w zależności od wybranych cech turystów, spływających Czarną Hańczą. Wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Ankieta dotyczyła cech demograficzno-społecznych, pochodzenia geograficznego, organizacji spływu, postaw wobec Parku, opinii o przestrzeganiu zasad ochrony przyrody przez innych turystów i opinii o przygotowaniu Parku do turystyki. Badania przeprowadzono w kolejnych sezonach letnich w latach 2008-2012 w miejscach postojowych wzdłuż Czarnej Hańczy, głównie w Wysokim Moście i Maćkowej Rudzie, na losowo dobranej grupie uczestników turystyki kajakowej, spływających szlakiem wodnym w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego. W ankiecie wzięło udział 328 osób. Wnioskowanie statystyczne objęło estymację wartości parametrów rozkładu opinii zbiorowości turystów, korzystających ze szlaku wodnego oraz weryfikację hipotezy zerowej, zakładającej brak istotnych różnic w rozkładzie. Przeprowadzono analizę krzyżową (test chi-kwadrat Pearsona) zaspokojenia oczekiwań odnośnie organizacji turystyki w WPN w zależności od cech osobistych kajakarzy i sposobu uczestnictwa w spływie na obszarze tego Parku oraz wybranych postaw proekologicznych. Za próg statystycznej istotności związków uznano poziom prawdopodobieństwa $p=0,05$.

Wyniki

Rozkład ocen przygotowania Wigierskiego Parku Narodowego do turystyki w zależności od cech demograficzno-społecznych i pochodzenia geograficznego respondentów zilustrowano na ryc. 1. Poniżej przedstawiono rozkłady cech badanych turystów i ich zachowań turystycznych oraz wyniki analizy współzależności tych cech i zachowań.



Ryc. 1. Ocena przygotowania WPN do turystyki w zależności od cech respondentów

Fig. 1. Preparation of the Wigry NP for tourism in the opinion of respondents according to their sociodemographic and geographic characteristic

Płeć – zaobserwowano nieznaczną przewagę mężczyzn (54,9%), przy czym 1,5% respondentów nie określiło swojej płci. Rozkłady statystyczne wypowiedzi mężczyzn i kobiet w badanych kwestiach dotyczących wieku, wykształcenia, pochodzenia geograficznego nie różnią się istotnie. Wśród uprawiających kajakarstwo kobiety nieznacznie częściej miały wykształcenie wyższe (54,5%; mężczyźni 48,3%), co jest zresztą typowe dla całego współczesnego społeczeństwa w Polsce. Istotną różnicą była mniejsza aktywność zawodowa badanych kobiet (50,0%) niż mężczyzn (64,0%). W badanych zachowaniach turystycznych i opiniach na temat przygotowania Parku do turystyki nie było istotnych statystycznie różnic pod względem płci.

Wiek – wiek badanych wynosił od 9 do 71 lat, średnio 31,5 lat (M 31,0; K 32,2). Wiek ewidentnie skorelowany był z wykształceniem i zajęciem. Pozostawał w związku z odległością miejsca zamieszkania (młodszy kajakarze istotnie częściej pochodzili z województwa podlaskiego). Młody wiek charakteryzował uczestników wpływów grupowych, starsi częściej kajakowali w towarzystwie rodziny. Młodszy rzadziej korzystali z oferty edukacyjnej. Starsi częściej ubolewali nad nieprzestrzeganiem zasad ochrony przyrody przez innych turystów. Ocena przygotowania WPN do turystyki nie zależała istotnie od wieku respondentów (ryc. 1).

Wykształcenie – połowa kajakarzy (52,3%) posiadała wykształcenie wyższe. Część legitymowała się wykształceniem pomaturalnym (8,4%) bądź średnim (21,7%). Grupa wysoko wykształconych różni się pod wieloma względami od grupy słabiej wykształconych, która jest znacznie młodsza, pochodzenia regionalnego, mniej samodzielna (obejmuje młodzież w wieku

szkolnym i studenckim, wpływając istotnie częściej w grupach zorganizowanych). Wysoko wykształceni istotnie częściej korzystali z urządzeń edukacyjnych. Osoby z wyższym lub średnim wykształceniem istotnie częściej oceniały negatywnie przygotowanie Parku do turystyki (14,8%) niż osoby o wykształceniu podstawowym lub gimnazjalnym (1,8%) (ryc. 1). Wynika to z faktu, że grupa najslabiej wykształconych (składająca się głównie z młodzieży szkolnej) nie miała wyrobionego zdania na temat przystosowania terenu do turystyki (32,1%) – częściej niż respondenci o wykształceniu średnim lub wyższym (22,7%). Warto wziąć pod uwagę czynnik wykształcenia w podgrupie osób w wieku postudenckim, tj. powyżej 26 lat. Okazało się, że wykształcenie nie różnicuje w znaczący sposób opinii o Parku populacji w wieku 26+ lat (19,5% kajakarzy o wykształceniu średnim i 14,0% wysoko wykształconych wyraża się negatywnie). Ocena przestrzegania zasad ochrony przyrody przez innych turystów przez populację w wieku 26+ lat również nie zależy od wykształcenia.

Zajęcie – na szlaku przeważały osoby pracujące (58,4%), uczniowie (18,6%) i studenci (16,4%), a znikomy udział miały osoby niepracujące (4,4%) i emeryci (2,2%). Istotnie częściej opinię o złym przygotowaniu WPN do turystyki wyrażają osoby pracujące (17,3%) w stosunku do pozostałych (6,4%) (ryc. 1).

Województwo zamieszkania – niemal co czwarty respondent pochodził z województwa podlaskiego (23,4%), na drugim miejscu plasowało się województwo mazowieckie (19,7%), pozostali pochodzili z innych województw, oprócz najbardziej zachodnich (lubuskie, zachodniopomorskie), a nieliczni z zagranicy (1,3%). Młodszy turyści cechowali się głównie pochodzeniem lokalnym. Inne cechy demograficzno-społeczne nie są istotnie zróżnicowane pod względem pochodzenia geograficznego. Mieszkańcy województwa miejscowego istotnie rzadziej uiszczali opłatę za wstęp (50,7%) niż mieszkańcy innych województw (70,7%). Mieszkańcy województwa lokalnego zdecydowanie częściej mieli szansę skorzystania z oferty tutejszych muzeów i ścieżek edukacyjnych (50,7%) niż pozostali respondenci (32,9%). Park jest źle przygotowany do turystyki w opinii 16,2% kajakarzy z woj. podlaskiego i 11,6% kajakarzy z innych części kraju (ryc. 1), ale nie jest to różnica istotna statystycznie.

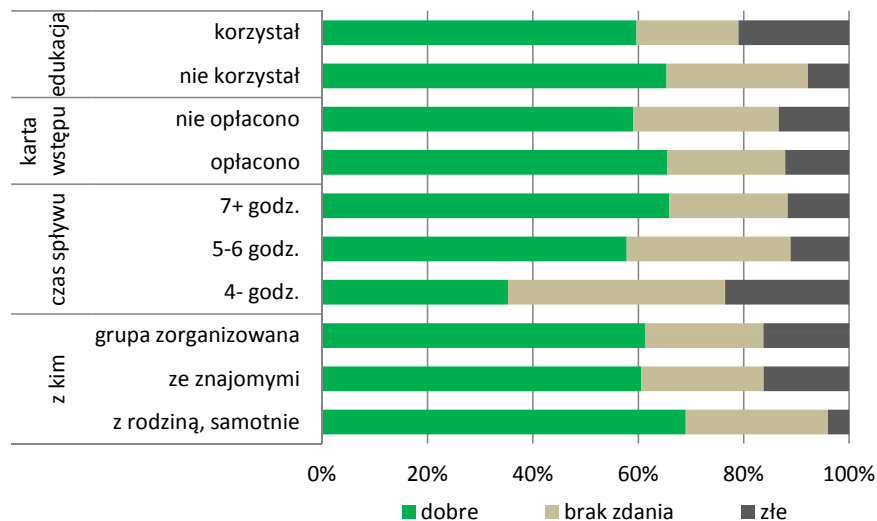
Na rycinie 2 przedstawiono rozkład ocen ogólnego przygotowania Wigierskiego Parku Narodowego do turystyki w zależności od wybranych cech organizacji pobytu.

Typ zespołu – spływy odbywano w grupach zorganizowanych (24,9%) bądź w towarzystwie znajomych (44,3%) lub rodziny (30,8%). Typ zespołu miał wpływ na ocenę przygotowania WPN do turystyki – źle oceniali kajakarze płynący w zespołach, utworzonych przez znajomych (16,2%) i w grupach zorganizowanych (16,3%), co znacząco różniło się od oceny grup rodzinnych, w których tylko 4,0% oceniło przygotowanie tego terenu do turystyki jako złe (ryc. 2).

Czas trwania spływu w dniu badania – większość danego dnia wędrowała kajakiem ponad 7 godzin (79,9%), tylko nieliczni przebywali na spływie 5-6 godzin (14,6%) lub krócej – poniżej 4 godzin (5,4%). Najkrytyczniej oceniającymi przystosowania obszaru do turystyki byli uczestnicy krótkich spływów (ryc. 2), jednak niewielka liczba badanych w tej kategorii opiniujących negatywnie (4 osoby) nie pozwala na ustalenie, czy jest to zależność istotna statystycznie.

Opłata za wstęp – odsetek osób zaopatrujących się w karty wstępu do WPN (66,1%) jest zgodny z oszacowaniami dyrekcji tego Parku z lat 2008-2012. Wniesienie opłaty pozostawało w istotnym związku z długością spędzonego czasu, najrzadziej uiszczali opłatę za wstęp reali-

zujący krótkie, trwające do 4 godzin, spływy (tab. 1). Nie stwierdzono istotnego zróżnicowania opinii o przygotowaniu Parku do turystyki od faktu wykupienia karty wstępu (ryc. 2).



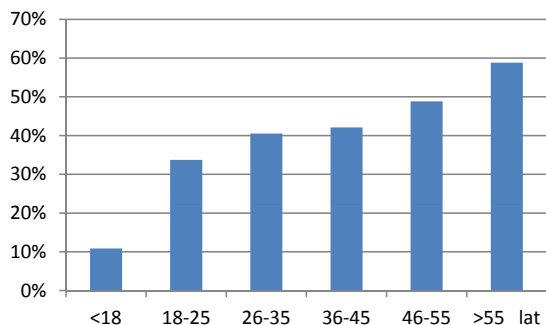
Ryc. 2. Ocena przygotowania WPN do turystyki w zależności od wybranych cech organizacji pobytu
Fig. 2. Preparation of the Wigry NP for tourism in the opinion of respondents according to the selected characteristic of the organisation of the visit

Tab. 1. Wniesienie opłaty za wstęp do Parku a czas trwania spływu w Wigierskim Parku Narodowym
Table 1. Purchasing of the entrance fee to the national park versus the time of canoeing in the Wigry NP

	Czas spływu			ogółem
	4- h	5-6 h	7+ h	
opłacono	4	25	172	201
	25,0%	54,3%	71,7%	66,6%
nie opłacono	12	21	68	101
	75,0%	45,7%	28,3%	33,4%
razem	16	46	240	302
	100%	100%	100%	100%

Korzystanie z oferty edukacyjnej – fakt odwiedzenia (obecnie lub w przeszłości) okolicznych placówek i ścieżek edukacyjnych deklarował co trzeci kajakarz (37%). Zachowanie to zależało istotnie od wieku (na niekorzyść młodzieży) (ryc. 3), a także od wykształcenia (na

niekorzyść osób najslabiej wykształconych) i zajęcia (na niekorzyść uczniów). Istotnie zależało też od pochodzenia geograficznego (na korzyść mieszkańców województwa lokalnego) i sposobu organizacji spływu (na korzyść spływów rodzinnych). Turyści korzystający z oferty edukacyjnej istotnie częściej byli krytyczni w ocenie postaw innych turystów wobec przyrody (tab. 2) i wyrażali krytyczną opinię o przygotowaniu obszaru do turystyki (ryc. 2).



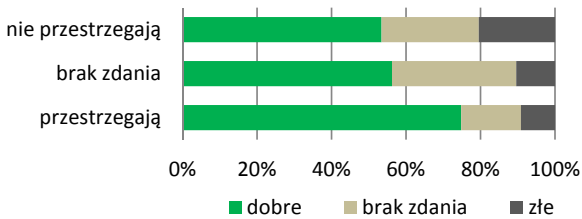
Ryc. 3. Korzystanie z oferty edukacyjnej Wigierskiego Parku Narodowego w zależności od wieku
Fig. 3. The use of the educational facilities of the Wigry NP by age

Tab. 2. Korzystanie z oferty edukacyjnej a opinia o przestrzeganiu zasad ochrony przyrody przez innych odwiedzających Wigierski Park Narodowy

Table 2. The use of the Park's education facilities versus the opinion on respecting of the nature by the other visitors

Korzystanie z oferty edukacyjnej	Przestrzeganie zasad ochrony przez turystów			ogółem
	przestrzegają	brak zdania	nie przestrzegają	
nie	86	72	41	199
	65,2%	75,0%	47,1%	63,2%
tak	46	24	46	116
	34,8%	25,0%	52,9%	36,8%
razem	132	96	87	315
	100%	100%	100%	100%

Opinia o przestrzeganiu zasad ochrony przyrody przez innych turystów – zdania na ten temat były podzielone: najwięcej kajakarzy (41,8%) nie miało zastrzeżeń wobec postawy innych turystów wobec przyrody, spora część nie miała wyrobionego zdania na ten temat (30,4%), mniejszy odsetek (27,8%) uważał, że inni turyści łamią zasady ochrony przyrody. Osoby zauważające u innych odwiedzających postawy nieprzyjazne przyrodzie były jednocześnie bardziej krytyczne wobec organizacji turystyki w Parku (ryc. 4).



Ryc. 4. Ocena przygotowania WPN do turystyki w zależności od opinii o przestrzeganiu zasad ochrony przyrody przez odwiedzających

Fig. 4. Preparation of the Wigry NP for tourism in the opinion of respondents according to their opinion on respecting of the nature by the park's visitors

Opinia o przygotowaniu parku narodowego do turystyki – zgodnie z rozkładami przedstawionymi na ryc. 1, przeważała opinia pozytywna (63,4%), przy dość dużym odsetku respondentów nie mających zdania na ten temat (24,0%). Niezadowoleni z organizacji turystyki w Parku Narodowym stanowią mniejszość (12,6%). Najbardziej zadowoleni z przygotowania Parku do turystyki są uczniowie, kajakarze wędrujący w gronie rodzinnym oraz osoby przebywające w WPN ponad 7 godz. (w dniu badania). Najkrytyczniej przygotowanie Parku do turystyki oceniają kajakarze w wieku 36-45 lat, pracujący, mieszkańcy województwa podlaskiego, wędrujący w grupach formalnie zorganizowanych lub w towarzystwie znajomych, odbywający krótkie spływy kajakowe, zaznajomieni z ofertą edukacyjną Parku, krytycznie oceniający postawy innych turystów wobec przyrody. Brak zdania charakteryzuje młodzież szkolną i akademicką a także osoby odbywające krótkie spływy kajakowe, a przyczyną może być brak doświadczenia lub zbyt mały kontakt z terenem. W przypadku emerytów, osób w wieku 55+ lat i osób niepracujących otrzymane rozkłady nie są miarodajne z powodu niewielkiej liczby respondentów w tych kohortach.

Wnioski

Badanie wybranych cech turystów kajakowych spływających Czarną Hańczę w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego i sposobu organizacji pobytu w tym parku oraz deklarowanych opinii wykazało istnienie zróżnicowania w zachowaniach turystycznych i poglądach. Odsetek kajakarzy niezadowolonych ze stanu przygotowania WPN do turystyki, przekraczający 5%, świadczy o konieczności podjęcia działań korekcyjnych, w tym w dziedzinie podnoszenia świadomości turystycznej i edukacji ekologicznej kajakarzy, szczególnie młodych. Rozwiązanie kwestii związanych z nieprzestrzeganiem zasad ochrony przyrody przez odwiedzających jest istotne wobec wielogodzinnego, najczęściej całodobowego pobytu większości turystów kajakowych w Wigierskim Parku Narodowym.

Literatura

- Borejszo J., Pawłowska M. 2006. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze nad Wigrami. Wigry, 1.
 Cieszeńska A. 2009. Strategia rozwoju turystyki na terenach cennych przyrodniczo. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 4 (23): 43-49.
 Klimko J., Klimko J. 2010. Wigiersey wodniacy. Wigry, 2.

- Perkowska B., Januszewicz A. 2009. WPN w oczach turystów. Wigry, 1.
- Skłodowski J., Lipka D. 2011, Wędkarstwo rekreacyjne a zaśmiecenie ekotonów nadbrzeżnych na przykładzie wybranych odcinków Doliny Środkowej Wisły. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (28): 181-187.

Hanna Prószyńska-Bordas

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
hanna.bordas@awf.edu.pl